

Od Bilbao efektu ku High Line efektu

Ing. arch. Michal Krištof

školitel: doc. Ing. arch. Maximilián Wittmann, Ph.D.

Ústav teórie, FA VUT v Brně

Abstrakt: V posledných 50 rokoch je možné sledovať meniacu sa úlohu architektúry v rámci stratégie rozvoja miest. V dnešnej dobe je možné rozlíšiť dve hlavné tendencie. Prvou je realizácia ikonických stavieb galérii alebo opier, ktoré sú vlajkovou loďou nového rozvoja mesta. Najznámejším príkladom je Guggenheimovo múzeum v Bilbau. Druhým smerom zjavným v poslednom desaťročí je využitie verejného priestoru ako katalyzátoru postupnej obnovy a rozvoja miest, ktorého najzásadnejším príkladom je High line v New Yorku.

Abstract: In last 50 years it is possible to trace changing role of architecture in urban development strategies. Two main tendencies is possible to identify. First strategy is a realisation of an iconic building as a flagship of new development of the city. The most obvious example of this approach is Guggenheim Museum in Bilbao. Second strategy evidents in last decade is usage of public space as a catalist of continuous transformation and development of cities. The best example could be High Line in New York.

Klíčová slová: trvalá udržateľnosť, verejný priestor, mesto, ekonomia, High Line, Guggenheimovo múzeum, Bilbao efekt, New York, Manchester, Irwell City Park

Keywords: sustainability, public space, city, economy, High Line, Guggenheim Museum, Bilbao effect, New York, Manchester, Irwell City Park

Od Bilbao efektu ku High Line efektu

1. Úvod

V posledných 50 rokoch je možné sledovať meniacu sa úlohu architektúry v rámci stratégie rozvoja miest. V dnešnej dobe je možné rozlíšiť dve hlavné tendencie. Prvou je realizácia ikonických stavieb galérii alebo opier, ktoré sú vlajkovou loďou nového rozvoja mesta. Najznámejším príkladom je Guggenheimovo múzeum v Bilbao. Druhým smerom zjavným v poslednom desaťročí je využitie verejného priestoru ako katalyzátoru postupnej obnovy a rozvoja miest, ktorého najzásadnejším príkladom je High line v New Yorku. Aký posun je v rámci tohto procesu možné sledovať s ohľadom na trvalú udržateľnosť?

2. Bilbao efekt

Pojem Bilbao efekt je pomenovaním javu kedy realizácia ikonickej stavby by mala naštartovať proces rozvoja mesta, vzniku novej identity, finančného rastu a prestýže. Pojem popisuje proces a výsledok realizácie budovy Guggenheimovo múzea v Bilbao v Španielsku z roku 1997 od „star“ architekta Franka Gehryho v zanedbanej oblasti mesta naštartovala nový rozvoj mestkej štvrte a priniesla značný finančný zisk. Projekt sa stretol s veľkým úspechom, bol a ešte pre radu miest je stále vzorovým príkladom podpory rozvoja miest, ktorú je možné sledovať od približne 70. rokov 20. storočia.

obr.1 Guggenheimovo múzeum, Bilbao, Španielsko, autor: Frank Gehry

S odstupom času je však možné zaujať kritický postoj ku tejto strategii rozvoja miest hlavne s ohľadom na trvalú udržateľnosť. Ikonická budova Guggenheimovho múzea bola od základu niekoľko násobne predražená a predraženie pokračuje i každým rokom provozu budovy, ktorá vytvára vysoké náklady na provoz svojou architektúrou. Po ekologickej i ekonomickej stránke ide o neudržateľný projekt. Čo sa sociálneho faktoru udržateľnosti týka, budova priťahuje malé percento návštevníkov a je profilovaná viac na prilákanie turizmu ako pre život lokálnych obyvateľov. Budova zároveň nevytvára žiadnu pridanú hodnotu v rámci svojho prostredia vo verejnom priestore, ktorá by mohla byť dôležitá pre podporu lokálnych komunít, či občianskej spoločnosti mesta Bilbao.

3. Verejný priestor ako katalyzátor rozvoja miest

V posledných rokoch je zreteľný rast záujmu o verejný priestor nielen u architektov, ale i u verejnosti. Renesanciu vzťahu architektúry a verejného priestoru vo veľkej miere ovplyvnil dánsky architekt Jan Gehl. Veľa miest, ktoré dnes medzi sebou bojujú v globálnom merítku a hľadajú novú víziu svojho rozvoja sa zameriava práve na verejný priestor ako základný indikátor kvality života obyvateľov. Mestá ako Bogota, New York, Manchester v rámci svojich vízií môžu byť príkladom práve tohto prístupu. Verejný priestor sa stáva katalyzátorom ekonomického rozvoja, sociálnej obnovy, komunikácie rozličných komunít a zároveň prispieva ku ekologickému zlepšeniu životného prostredia.

4. Manchester

Na príklade mesta Manchester je najlepšie vidieť samotný posun v úlohe architektúry v rozvoji miest. Jedným z pilotných projektov snahy obnovy mesta bol projekt Imperial War Museum od architekta Daniela Libeskinda po vzore Guggenheimovho múzea v Bilbau. Stavba ikonickej stavby mala zabezpečiť publicitu, prísun nového turizmu a príspevie ku novej identite mesta. Vznikla sebestredná budova, sprevádzaná všetkými problémami podobnej budovy, vysoké stavebné i prevádzkové náklady, neexistujúca kvalita okolia a obmedzená forma využitia len pre úzku skupinu turistov a lokálnych obyvateľov.

Oproti tejto strategii rozvoja mesta na základe jednej ikonickej budovy stojí nová stratégia rozvoja mesta Manchester, vízia Irwell City Park. Jej autorom je architektonický ateliér Form associates, ktorý sa prostredníctvom projektu snažia posilniť, spojiť a transformovať 3 mestské časti veľkého Manchestru: Salford, Manchester a Trafford. Tento projekt transformuje a obracia pozornosť ku obrovskému prázdnomu priestoru tiahnucemu sa cez celý Manchester okolo v minulosti industriálne využívanej a ekologicky zdevastovanej rieky Irwell, ktorá bola pre mesto a jej ľudí viac bariérou ako pojitkom. Vízia pracuje s týmto priestorom, ktorý

je obrovskou priestorovou rezervou v centre mesta, ako s nástrojom ekonomickej, ekologickej a sociálnej obnovy mesta. Prostriedkom rozvoja mesta je verejný priestor nábrežia rieky a nie jedna ikonická budova.

V rámci ekonomického pohľadu je projekt revitalizácie rieky a systému nábreží investíciou, ktorá vytvára z rieky komplexnú hodnotu v území a vyvoláva efekt otočenia sa k rieke v rámci základného pravidla realitného trhu: „poloha je všetkým“. Z priestoru okolo rieky sa tak stáva jedna s najžiadanejších lokalít v meste.

V rámci ekologického pohľadu na projekt je samotné očistenie rieky obrovským prínosom pre zlepšenie životného prostredia v industriálnom Manchesteri. Okrem toho rieka znovu začína fungovať ako významný biokoridor nadmestského významu. Rieka je zároveň zdrojom energie pre množstvo nových domov, ktoré ju využívajú ako médium chladenia alebo vykurovania.

Nemenej významným prínosom projektu je transformácia bariéry v nový prepájajúci organizmus mesta spájajúci predtým 3 oddelené mestské štvrte a ich obyvateľov. Systém náplavok, mostov a kvalitného verejného priestoru nábreží vytvára prostredie pre stretávanie ľudí a podporu komunít v úrovni celého mesta.

Prvá fáza realizácie projektu sa snažila i o nápravu problémov spojených s Imperial War Museum, ktoré malo vstup z parkoviska obrátený chrbtom ku nábrežiu rieky Irwell. Vďaka novému projektu nábrežia sa vytvoril kvalitný verejný priestor kombinujúci nový vstup do múzea a nábrežie. Pôvodný projekt múzea absolútne nepochopil mieru dôležitosti rieky a spojenia s ňou, ktorý musel byť napravený až v rámci nového projektu Irwell City Park.

5 High Line

High Line je 1,6 km dlhý lineárny park v New York City zrealizovaný na časti bývalej nadzemnej železničnej trati s názvom West Side Line, ktorá viedla pozdĺž západnej strany Manhattanu. Inšpiráciou pre projekt bol podobný projekt „Promenade Plantée“ v Paríži dokončený v roku 1993. Transformácia železnice v nový mestský park High line je dnes jedným z najúspešnejších projektov prezentujúci spôsob akým je možné investície do verejných priestorov transformovať v ekonomický rozvoj celých okolitých štvrtí.

Prvá fáza High Line bola dokončená v lete 2009 a jej obrovský úspech potvrdil, že projekty mestskej regenerácie nemusia mať len podobu budov na to, aby boli realizovateľné a ekonomicky návratné.

High Line je v súčasnosti najintenzívnejšie využívaný verejný priestor v New Yorku: podľa oficiálnych štatistík mesta New York sa tu denne promenáduje, stretáva, oddychuje 50 000 ľudí. Do dnes bola vyčíslená suma kapitáloveho net benefitu projektu na 685 miliónov euro, čo je osemnásobok jeho konstrukčného rozpočtu. Investície do tejto mestkej časti v budúcnosti sú odhadované na 1.5 biliónov euro.

Pretvorenie industriálnej konštrukcie na lineárny park dalo impulz na vznik 12 000 nových pracovných miest, 1000 nových hotelových izieb a 2558 nových bytových jednotiek. High Line kompletne transformovala Meatpacking district, ktorý bol donedávna zabudnutou časťou Manhattanu.

Obr. 2. High Line, New York, USA

Okrem pozitívnych efektov má High Line i radu negatívnych vplyvov. Najväčším problémom je odliv pôvodného obyvateľstva z mestkej štvrte okolo parku. Väčšinu

bytov v okolí totiž tvoria nájomné byty, ktorých cena od realizácie projektu význačne stúpla a pôvodné obyvateľstvo si ich už nemôže dovoliť. Tento jav je v kontrapozícii s pôvodným zámerom autorov pôvodnej ideí vytvoriť príjemný verejný priestor pre obyvateľov štvrte.

6 Záver

Stratégie rozvoja miest sa počas posledných rokov zmenili. V poslednom desaťročí je evidentný globálny záujem o prístupy vychádzajúce z trvalej udržateľnosti. Doba ekologickej, ekonomickej a sociálnej bezstarostnosti je dávno za nami. V rámci tohto procesu je i evidentná snaha nahradiť centralizované investície do jednej ikonickej budovy investíciami schopnými v ďaleko efektívnejšej forme katalyzovať procesy obnovy miest a pritom vytvárať kvality verejného priestoru, ktorý je jedným zo základných faktorov kvality života v mestách.

7 Použitá literatúra a prameny

[1] The image of a new town. Volume: City in a box. 2012, č. 34. ISSN 1574-9401

[2] *TALK: BEYOND THE HIGH LINE: TRANSFORMING PHILADELPHIA* [online].

2013 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: [http://www.thehighline.org/events/design-programs-free/2013/6/talk-beyond-the-high-line-transforming-philadelphia?](http://www.thehighline.org/events/design-programs-free/2013/6/talk-beyond-the-high-line-transforming-philadelphia?utm_source=facebook-)

[utm_source=facebook-fhl&utm_medium=social&utm_content=events&utm_campaign=beyond-high-line-viaduct](http://www.thehighline.org/events/design-programs-free/2013/6/talk-beyond-the-high-line-transforming-philadelphia?utm_source=facebook-fhl&utm_medium=social&utm_content=events&utm_campaign=beyond-high-line-viaduct)

[3] LIDDELL, Marcus. *How New York's High Line changed the way cities look at parks*

[online]. 2013 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.theinformationdaily.com/2013/04/18/how-new-yorks-high-line-changed-the-way-cities-look-at-parks>

[4] ILLMAN, Sue. *Re-imagining our cities for the 21st century* [online]. 2013 [cit.

2014-02-02]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/sustainable-business/blog/reimagining-cities-high-line-reinvigorated>

[5] *Irwell River Park Strategy, Manchester, UK* [online]. 2014 [cit. 2014-02-02].

Dostupné z: <http://markoandplacemakers.com/projects/irwell-river-park-strategy-manchester-uk>

[6] *Trafford Wharf Promenade, Manchester, UK* [online]. 2014 [cit. 2014-02-02].

Dostupné z: <http://markoandplacemakers.com/projects/trafford-wharf-promenade-manchester-uk>

[6] *Starchitect* [online]. 2013 [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Starchitect>